

**В. Михајловић, Г. Вуковић: СРПСКОХРВАТСКА ЛЕКСИКА
РИБАРСТВА, Институт за лингвистику у Новом Саду, 1977.**

Један од најзаосталијих нивоа проучавања нашега језика свакако је лексички, а нарочито лексичкодијалектолошки. Наш дијалекатски континуум веома је неравномјерно изучен — и просторно и квалитативно. Ово посљедње се нарочито очитује у чињеници да су нам основне фонетске и морфолошке изоглосе поприлично утврђене, док о лексичким изоглосама имамо веома мало података. Осим двотомног Речника косовско-метохиског дијалекта Гл. Елезовића, који се појавио прије готово пола стољећа, и недавно објављеног скромнијег Рјечника отока Вргаде Бл. Јуришића, имамо још само рјечничке додатке појединим описима народних говора. Додуше, доста је те грађе објављено у Рјечнику Југославенске академије, а још више се објављује у Речнику Српске академије, али најчешће нема ни прецизне убификације, а камоли назнаке ареала појединих ријечи.

Насупрот томе, у свијету влада веома жив интерес за лексику, нарочито у посљедње вријеме. Пописује се и проучава рјечнички инвентар разних језичких и друштвених стратума и покушава да се одгонетне структура и овог система. Пошто је готово немогуће обухватити сав лексички фонд једног језика, па и неког његовог идиома, све се више прибјегава исцрпном опису појединих лексичко-тематских група, професионалних лексика, научно-техничких терминологија и сл. Код нас, напротив, ако се изузму предратне студије П. Скока о поморској и рибарској терминологији, све до ових дана на томе готово ништа значајније није учињено. Ту су, заправо, нешто значајније чинили само странци: Нијемац Ј. Schütz обрадио је, додуше непотпуно, нашу географску терминологију, Пољакиња Б. Фалињска нашу ткачку народну лексику итд.

Недавно објављена монографија Велимира Михајловића и Гордане Вуковић »Српскохрватска лексика рибарства« представља пионирски рад на лексикографској, па и лингвогеографској обради једне професионалне лексике нашега језика. То је, у ствари, прва у низу планираних терминологија заната у изумирању која је обрађена у Институту за лингвистику у Новом Саду.

Монографија се састоји од краће уводне напомене са садржајем квестинара по коме је сакупљана грађа, затим подужег написа о нашој рибарској терминологији у којем су изнесени начелни и разноврсни погледи о овој лексиси и реминисценције у вези с њом, техничких података (извори и литература), обимног рјечника, тематског

регистра, ликовних илустрација и, на крају, картографског приказа номинације основних рибарских реалија у Војводини (XLIX+457+10 цртежа+10 фотографија+47 карата). Лексичку грађу су сакупљала оба аутора, уводне дијелове је написао и етимологије ријечи одредио В. Михајловић, а грађу средила и лексикографски уобличио Г. Вуковић.

Наслов монографије није сасвим адекватан њеном садржају: обрађена је само лексика слатководног рибарства, затим цијело српскохрватско језичко подручје није на истоветан начин представљено. Аутори су сами сабрали грађу из 22 пункта у Војводини и три мјеста на доњем Дунаву у Србији, а остало су ексцерпирани из објављених и рукописних текстова, већином етнографског или ихтиолошког карактера. Према томе, предмет дјела је, у првом реду, војвођанска српскохрватска лексика слатководног рибарства, а тек у другом реду — општесрпскохрватска. Али, ипак, сабрано је све од српскохрватске лексике слатководног рибарства, што је аутору било остварљиво у расположивим могућностима.

У монографији је обрађена и босанскохерцеговачка народна рибарска лексика на основу изванредних описа народног рибарства Вејсила Ђурчића, као и етнографских радова Ј. Мићевића, Стј. и Вл. Трифковића и М. Филиповића. На жалост, аутори нису знали за рукописну грађу о називима слатководних риба у Босни и Херцеговини коју је поткрај прошлога вијека сакупио Мехмед-бег Капетановић Љубушак.

Сабрана је и обрађена не само рибарска лексика у ужем смислу (рибе — врсте, дијелови тијела, начин живота, затим занимања у рибарству, рибарска средства — алати, мамци, превозни објекти и рибарска склоништа, као и сам риболов) него и лексика других тематских група које се дјелимично поклапају са рибарством (рибље кулинарство, рибе у народном љекарству, природна средина у којој живе рибе и гдје се лове). Поред тих реалности представљених у лексички, није запостављен ни њихов одраз у фолклору — у причама, пословицама и вјеровањима. Сакупљена је лексика без обзира да ли припада народној или стручној терминологији, али нигдје није повучена разлика између њих, као што је то учинио, на примјер, Д. Симоновић у свом Ботаничком речнику, додуше — дјелу другачијег карактера и намјене.

Уводни текст монографије представља покушај да се на основу стожерних рибарских термина освијетле улога и начин рибарења у прасловенској заједници, као и по досељењу наших предака на Балкан. Веома је занимљив Михајловићев модел генерације рибарске терминологије, која је добрим дијелом настала метафоризацијом назива човјечјег тијела. Компарацијом истородних рибарских термина у словенским, па понекад и у несловенским језицима, настоји се да се утврди не само њихова етимологија него и да се освијетли и њихова социолошка мотивираност. Нарочито су занимљива настојања да се дешифрује настанак пословица, фразеологизама, загонетака и метафора из рибарске тематике. Међутим, све то остаје само један занимљив начелни покушај да се сагледају тамније и

неухватљивије стране рибарске лексике, док се њена конкретна анализа овај пут занемарује.

Огромна лексичка грађа исцрпно је и прегледно представљена у рјечничком дијелу монографије. Обрађено је 3779 одредница у посебним рјечничким чланцима. Међутим, ова импозантна цифра не би нас смјела навести на помисао о таквом богатству наше слатководне рибарске терминологије, јер су све фонетске и творбене варијанте појединих лексема обрађиване у посебним рјечничким чланцима, као посебне одреднице (нпр., *мрест*, *мрестење*, *мрецење*, *мрештење*, *мрешћење*), а често и блиска значења исте лексеме одвајана су у посебне чланке ради могућности упућивања на синониме (нпр., *Ћдарати* 'ловити рибу маказама' и *Ћдарати* 'ловити рибу оствама'). Уз то, родовски термини су давани у чланцима видских термина у чији сложени састав улазе (нпр., родовски, надређени термин *вода* обрађен је у 85 чланака видских, подређених термина: *бела вода*, *бистра вода*; *вр воде*, *врх воде*; *стајаћа вода*, *стојаћа вода*, *стојећа вода* и сл.). С друге стране, у рјечник су уврштене и неке ријечи за које би се са доста сигурности могло рећи да су потврђене у својој општеупотребној, а не ужој, професионалној функцији (нпр., глагол *изручити* потврђен само једанпут у синтагми *изручити рибу у чамац*), али те је сфере у конкретним случајевима тешко раздвојити, нарочито код глагола. Дакле, да би се што егзактније представио рјечнички фонд, ишло се и у екстензивност.

Одреднице потврђене у примарним или секундарним изворима у Војводини видљиво су графички разграничене од одредница које су потврђене само на осталим српскохрватским подручјима. Међутим, као да је у том било и некритичности: тешко је повјеровати да је Личанин Мојо Медих могао у Војводини забиљежити ијекавске ликове лексема *мјера*, *мљечац*, *пријестор*, *стријеш*, *сједалица*, *сјеђар* и сл.

Одреднице немају никаквих граматичких нити стилских ознака. Иза одредница давано је њихово значење или, пак, упућивано на значења синонимних термина. Значења вишезначних ријечи одвајана су тачком и зарезом, док одговарајуће разграничење није вршено међу њиховим текстуалним илустрацијама које их слиједе. Понекад су, уз дефинисана значења, карактеристична за лингвистичке рјечнике, давани и детаљни описи реалија и њихових функција, као у енциклопедијским рјечницима (нпр., уз *метница*). Иза значења навођени су синонимима и њихове варијанте. Веома деликатан посао дефинисања значења обављен је са доста успеха. Међутим, могле би се примијетити и неке непрецизности у том послу. Тако је добро уочено да именица *паша* значи и глаголску радњу — 'напасање', што су неки наши лексикографи превиђали, али је пропуштено да се наведе и њено опредмеђено значење — 'храна која се пасе' — мада оно произлази из наведених потврда (нпр., »шаран... се рани са пашом«). С друге стране, при дефинисању рибарског термина *легло* као да се угледало на значење хомонимне лексеме у познатијој живинарској терминологији: »место где се риба мрести«. Међутим, како би се могло закључити из једине наведене потврде, овај термин има зна-

чење аналогно његову пчеларском хомониму: оно што се леже, подмладак или, да се послужимо рибарском терминологијом, *млађ*. («У Борчанском Риту... ондуд смо ми и добивали легло.») Али овакве непрецизности су, на срећу, ријетке и сасвим разумљиве у оваквом раду.

Послије утврђивања значења и навођења синонима, даване исцрпне текстуалне илустрације горњих података из свих расположивих извора. У томе је дошла до изражаја сва акрибичност аутора, јер нема никаквог изостављања нерелевантних дијелова реченице или исказа нити замјењивања деиктичких ријечи ријечима из претходног текста. Оваква аутентичност се одразила на обимност и редундантност илустративног текста. Дијалекатски илустративни материјал даван је само стандардним алфабетом и није акцентован, али су акцентоване све одреднице из примарних извора.

На крају рјечничког чланка давана је етимологија ријечи потврђених у Војводини, изузев оних чије је поријекло једноставно утврдити или га је, пак, немогуће поуздано реконструисати. За изворне српскохрватске ријечи навођена је најчешће обична прасловенска реконструкција, мада би, вјероватно, функционалније било да је дата творбена анализа. На примјер, за назив мреже *вршка* кориснија би била етимологија *врх-шка* неголи *вршшка*, јер би се по томе могло закључити од које је основне ријечи изведена и објаснити њена семантичка деривација: вршка — ваљкаста мрежа са шиљастим завршетком, тј. са врхом. За термине страног поријекла навођени су њихови оригинални мађарски, њемачки или турски ликови. Понекад су, уз етимолошку назнаку, даване и паралеле из других словенских језика (нпр., с. в. *мотка*, *оглédати*). Ма колико биле кратке, те поуздане ознаке поријекла појединих лексема омогућују да се разграничи слој изворне српскохрватске лексике од слојева накнадно усвојене мађарске, њемачке или турске рибарске лексике.

Иза рјечничког дијела дат је веома функционалан предметни регистар, гдје су термини разврстани у уже тематске групе (врсте риба, дијелови рибе, мреже, удичарски алат, чамци и сл.) што увелико олакшава сналажење у овој лексичкој и сагледавање њене природе. Веома прегледни цртежи и фотографије у додатном дијелу монографије наглашавају и етнографски карактер овог лингвистичког дјела. Картографско представљање ареалне распрострањености појединих рибарских термина, мада ограничено на релативно уску регију Војводине, један је од пионирских покушаја лингвогеографског приказивања наше дијалекатске лексике.

Приказано дјело, које, прво код нас, обрађује цјеловито једну професионалну лексику, вриједно похвале за многе своје врлине што овдје нису ни споменуте, има, на жалост, неадекватну графичку реализацију. Рјечнички дио сложен је по азбучном поретку, а штампан латиницом, што умногоме отежава тражење жељених ријечи. Затим, ни штампарске грешке нису ријетке, наслови и поднаслови у уводном дијелу исте су вриједности, а и неке непрецизности у етимологији вјероватно су истог поријекла (нпр., **легло* умјесто **лѣгло*, **сеђа* умј. **сѣђа*).

Све у свему, »Српскохрватска лексика рибарства«, поред осталог, омогућиће да се коначно и један сегмент нашега језика равноправно укључи са другим словенским језицима у систематско пружање исцрпне грађе за шире компаративне синтезе, из чега се извлаче најразноврснији закључци о поријеклу, историји, култури и начину живота становништва које се служи тим језичким средствима. Пожелимо да оваквих монографија буде што више.

Саво Пујић

